

CARITAS IN VERITATE, UNA ENCÍCLICA SOCIAL LÚCIDA I VALENTA

Joan Bestard Comas

La primera encíclica social de Benet XVI es titula *Caritas in veritate* (CIV). Fou publicada el 29 de juny de 2009. La seva temàtica general és: “El desenvolupament humà integral en la caritat i en la veritat.” Consta d’una introducció, sis capítols i una conclusió. Recorda, sintetitza i amplia la temàtica del desenvolupament de la persona i dels pobles exposada per Pau VI a la *Populorum progressio* (1967) i per Joan Pau II a la *Sollicitudo rei socialis* (1987). Dedicava amples espais al tema de la globalització i de la tècnica. Posseeix una gran càrrega antropològica i teològica. I el seu contingut profundament humanista sembla haver sorprès en tot el món pel caràcter radical i exigent. Hi destaquen l’equilibri, el realisme i l’optimisme exempt d’ingenuïtat. Benet XVI fica el dit en diverses nafres, des de la manca d’ètica com a causa de la crisi financera a la ineficàcia de les institucions burocràtiques per a solucionar el problema del subdesenvolupament, o de la corrupció de molts de governs de països pobres fins a les nombroses neurosis que caracteritzen les societats opulentes.

Una volta més, l’autoritat moral i el rigor intel·lectual de Benet XVI es manifesten en l’encíclica *Caritas in veritate*, la repercussió intel·lectual de la qual és reflex fidel del liderat espiritual que exerceix el papa Ratzinger. El document aborda amb valentia les causes i les conseqüències de la crisi global des de l’òptica de l’ètica cristiana. La persona humana és centre i eix d’aquest missatge social en el marc d’una conjunció entre la fe i la raó que forma part de les senyes d’identitat del pontificat actual.

Presentam nou reflexions breus sobre alguns textos significatius d’aquesta encíclica, valent-nos de la traducció de la Conferència Episcopal Tarraconense editada per Claret en la col·lecció Documents del Magisteri, 51

(2009), amb la correcció d'una errada que hi hem advertit i que assenyalam oportunament.

1. El paper de la doctrina social de l'Església

La doctrina social de l'Església pot exercir una funció interdisciplinària important, pot posar en marxa un diàleg que fomenti una col·laboració adequada al servei de l'home. Benet XVI a l'encíclica social *Caritas in veritate*, seguint Pau VI i Joan Pau II, remarca el paper important que pot dur a terme la doctrina social de l'Església en la nostra societat actual, en afirmar amb lucidesa i precisió: “La doctrina social de l'Església, que té ‘una important dimensió interdisciplinària’, pot exercir en aquesta perspectiva una funció d'eficàcia extraordinària. Permet a la fe, a la teologia, a la metafísica i a les ciències trobar el seu lloc dins una col·laboració al servei de l'home. La doctrina social de l'Església exerceix especialment en això la seva dimensió sapiencial. Pau VI va veure amb claredat que una de les causes del subdesenvolupament és una falta de saviesa, de reflexió, de pensament capaç d'elaborar una síntesi orientadora, i que requereix ‘una clara visió de tots els aspectes econòmics, socials, culturals i espirituals’. L'excessiva sectorització del saber, el tancament de les ciències humanes a la metafísica, les dificultats del diàleg entre les ciències i la teologia, no sols malmeten el desenvolupament del saber, sinó també el desenvolupament dels pobles, perquè, quan passa això, s'obstaculitza la visió de tot el bé de l'home en les diferents dimensions que el caracteritzen” (CIV 31).

2. La propietat privada

Giuseppe Mazzini, filòsof i polític italià del segle XIX, escrigué: “No hem d'abolir la propietat perquè avui sigui de pocs, cal obrir el camí perquè molts puguin adquirir-la.”

No hem d'eliminar la propietat privada, sinó distribuir-la millor: aquesta és una posició ferma i decidida de la doctrina social de l'Església, des de la *Rerum novarum* de Lleó XIII (RN 2-8) fins a la *Caritas in veritate* de Benet XVI (CIV 21). La revolució socialista radical ha volgut sempre acabar amb la propietat privada. En canvi, l'ètica cristiana el que fa és criticar l'acumulació de la propietat en poques mans, però en lloc d'eliminar-la i posar-la en mans de l'Estat, la vol repartir com més millor entre els individus perquè aquests puguin viure amb dignitat.

La propietat privada en mans de com més millor és una de les directrius principals de l'ètica social cristiana.

El problema no rau en la propietat privada, sinó en la mala distribució de la mateixa propietat.

3. Un text antològic de l'encíclica social de Benet XVI

Al capítol primer de la seva encíclica social, Benet XVI ens brinda aquest text antològic i ens fa veure l'ambivalència de l'important fenomen sociològic de la globalització: “La societat cada cop més globalitzada ens fa més pròxims, però no més germans. La raó, per ella mateixa, és capaç d'acceptar la igualtat entre els homes i d'establir una convivència cívica entre ells, però no aconsegueix fundar la germanat, la qual neix d'una vocació transcendent de Déu Pare, el primer que ens ha estimat, i que ens ha ensenyat mitjançant el Fill què és la caritat fraterna” (CIV, 19).

La proximitat és una conquesta indiscutible de la globalització, però aquesta, si no és solidària, no aconsegueix resoldre els greus problemes d'avui, sinó que els engrandeix.

La globalització, sense solidaritat, pot crear riquesa i sol crear-ne, però és incapaç de repartir-la equitativament. Globalització, sí, però, solidària.

4. “El primer capital que s’ha de salvaguardar és la persona”

Aquesta frase lapidària del papa Benet XVI en la darrera encíclica, *Caritas in veritate*, és la síntesi millor de l'humanisme cristià en el camp socioeconòmic.

La persona humana ha de ser l'inici, el centre i la finalitat de tota activitat econòmica.

Si el “capital-diner” i el “capital-instruments de producció i venda” no se subordinen al “capital-persona”, l'economia es desvirtua i l'avarícia desenfrenada pot enfonsar el sistema de lliure mercat.

Sense ètica, l'economia no aconseguirà posar-se al servei del desenvolupament integral de la persona humana.

Aquesta encíclica del papa Ratzinger és una condemna del capitalisme exacerbada i una crida urgent a la reforma de l'arquitectura financera i econòmica mundial que amenaça de negar-nos en una recessió global insondable, però també és una exhortació a redefinir l'ONU perquè realment serveixi a la protecció de les nacions més pobres, a les quals es furta el desenvolupament. Reptes per als quals el Sant Pare demana una “vertadera *Autoritat política mundial*” que s'atengui “als principis de subsidiarietat i de solidaritat” i aconsegueixi que l'economia evolucioni envers sortides en les quals no es pagui com a tribut “el nivell de tutela dels drets dels treballadors”.

5. L'economia sense ètica no pot subsistir

El papa Benet XVI és taxatiu en afirmar a la seva encíclica social *Caritas in veritate*: “L’objectiu exclusiu del benefici, quan és obtingut malament i sense el bé comú com a fi últim, corre el risc de destruir riquesa i crear pobresa” (CIV 21).

L’economia sense ètica, moguda només per l’ambició i l’avarícia, s’ofega a si mateixa. La crisi econòmica mundial recent és en gran part una crisi ètica, una crisi de principis morals fonamentals que ha trencat la mateixa economia de mercat.

Sense ètica, l’economia perd el rumb i en lloc de servir el bé comú, sols aprofita a uns pocs que, a la fi, també surten perjudicats, perquè “la mar –com afirma la dita popular– com més té, més brama”.

Llavors, Benet XVI, en un altre passatge important d’aquest document social, destaca: “L’economia té necessitat de l’ètica per al seu funcionament correcte, no d’una ètica qualsevol, sinó d’una ètica amiga de la persona” (CIV 45).

6. No hi haurà pau ni estabilitat en el món si no s’acaba amb la plaga de la fam

Benet XVI, a l’encíclica social *Caritas in veritate*, aborda amb realisme el greu problema de la fam en el món amb aquestes paraules precises i asenyades: “En l’era de la globalització, eliminar la fam en el món s’ha convertit també en una meta que s’ha d’aconseguir per a aconseguir la pau i l’estabilitat del planeta. La fam no depèn tant de l’escassetat material com de la insuficiència de recursos socials, el més important dels quals és de tipus institucional. És a dir, falta un sistema d’institucions econòmiques capaces, tant d’assegurar que es tingui accés a l’aigua i a l’àpat de manera regular i adequada des del punt de vista nutricional, com d’afrontar les exigències relacionades amb les necessitats primeres i amb les emergències de crisis alimentàries reals, provocades per causes naturals o per la irresponsabilitat política nacional i internacional” (CIV 27).

La fam es pot vèncer amb més recursos i mesures socials millors. La fam a la terra, per desgràcia, no és sinònim d’escassetat, sinó de mala organització i de polítiques equivocades. I això fa el problema encara més sagnant.

Després, al final de l’encíclica, Benet XVI, referint-se a la misèria dels països del sud, amb accent dramàtic, afirma: “Mentre els pobres del món continuen trucant a la porta de l’opulència, el món ric corre el risc de no escoltar ja aquests trucs a la seva porta, a causa d’una consciència incapaç de reconèixer el que és humà” (CIV 75).

7. La desocupació és un mal social

Una conseqüència notable de l'actual crisi econòmica i financera és l'atur.

La desocupació és un mal social que enfonsa la persona i perjudica seriosament l'economia d'un país.

Benet XVI a l'encíclica social *Caritas in veritate* descriu amb gran realisme aquest fenomen en afirmar: “El fet d'estar sense treball durant molt de temps, o la dependència prolongada de l'assistència pública o privada, mina la llibertat i la creativitat de la persona i les seves relacions familiars i socials, amb greus danys en el pla psicològic i espiritual” (CIV 25).

No es pot dir més en menys línies. Llavors, el Papa afegeix amb gran contundència: “El primer capital que s'ha de salvaguardar i valorar és l'home, la persona en la seva integritat” (CIV 25). I citant el Concili Vaticà II, conclou: “Perquè l'home és l'autor, el centre i el fi de tota la vida economicosocial” (GS 63).

Aquest és el gran principi ètic sense el qual l'economia es converteix en una jungla, on els forts imposen la seva llei.

8. Sense Déu és impossible el desenvolupament integral de l'ésser humà

Benet XVI, a l'encíclica esmentada, té una frase lapidària que llavors explica amb gran profunditat teològica i antropològica. És la següent: “*Déu és el garant del veritable desenvolupament de l'home* pel fet que, havent-lo creat a la seva imatge, funda també la seva dignitat transcendent i alimenta el seu anhel constitutiu de ‘ser més’. L'ésser humà no és un àtom perdut en un univers casual, sinó una criatura de Déu, a qui Ell ha volgut donar una ànima immortal i a la qual ha estimat des de sempre” (CIV 29).

Sense Déu no hi ha autèntic desenvolupament integral de l'ésser humà. Sense Déu hom pot guanyar doblers, aconseguir un benestar elevat i avançar científicament en múltiples camps del saber, però no aconseguir un genuí desenvolupament integral de tota la persona.

Només Déu pot garantir el desenvolupament ple de l'ésser humà, que és material i espiritual alhora.

Llavors, Benet XVI, ja a la conclusió del seu important document social, afirma amb rotunditat a aquest respecte: “El tancament ideològic a Déu i l'indiferentisme ateu, que oblidia el Creador i corre el perill d'oblidar també els valors humans, es presenten avui com un dels obstacles més grans per al desenvolupament. *L'humanisme que exclou Déu és un humanisme inhumà*” (CIV 78).

9. El cristià i la no-violència

“El cristià és un compromès amb la no-violència: no utilitza la violència ni l’accepta, més encara, la denuncia. No admet altra ‘violència’ que la de la veritat i la de l’amor, que s’imposa per si mateixa” (Hans Küng).

Benet XVI, a l’encíclica *Caritas in veritate*, afirma amb lucidesa i rotunditat: “La violència frena el desenvolupament autèntic i impedeix l’evolució dels pobles cap a un major benestar socioeconòmic i espiritual. Això passa especialment amb el terrorisme d’inspiració fonamentalista, que causa dolor, devastació i mort, bloqueja el diàleg entre les nacions i desvia grans recursos del seu ús¹ pacífic i civil” (CIV 29).

La violència terrorista és un camí que no passa en què el cristià no pot entrar, perquè és essencialment contrari al manament fonamental de l’amor ensenyat i viscut per Jesús.

(1) L’edició impresa diu “treball”.